

a pedagogickej vedy.¹ Rovnako tak z regionálnej perspektívy konkrétnych miest a obcí, resp. konkrétnych druhov škôl, ktoré sa v danom období vyskytovali, vyšli viaceré štúdie/publikácie s nosnou témou školstva.² Okrem toho treba dodať, že ide o aj o obľúbenú tému záverečných a kvalifikačných prác v univerzitnom vzdelávaní, a to práve z dôvodu jej doposiaľ iba fragmentárneho spracovania.

V rámci spracovania regionálnych dejín mesta Hlohovec, a to v medzivojnovnej ČSR obce Hlohovec, záujem vedcov/vedkýň sa okrajovo dotýkal aj vývoja školských inštitúcií.³ Vyšli dokonca aj krátke brožúry mapujúce vývoj jednotlivých hlohovských škôl,⁴ prípadne krátke biografie známych miestnych učiteľov.⁵ Podobne ako pri iných regionálnych oblastiach, aj školstvo v Hlohovci sa stalo témou spracovania záverečných a kvalifikačných vysokoškolských prác študentov/študentiek.⁶

¹ V publikáciách ako, napr.: DOBROCKÁ, Soňa. Prekonávanie rozdielov systému slovenského a českého školstva v medzivojnovom Československu. In *Pedagogika* [Online]. Bratislava, 2016, s. 330-343.; ĐURKOVSKÁ, Mária - HREHOR, Henrich. Stredné školy na Slovensku 1918 - 1948. Dokumenty. Košice, 2014; GABZDILOVÁ, Soňa. Školský systém na Slovensku v medzivojnovnej Československej republike (1918 - 1938) [Online]. Košice, 2014, s. 1-80. Dostupné na internete: <https://www.upjs.sk/public/media/5596/Skolsky_system_na_Slovensku_Gabzdilova.pdf>; KAZMEROVÁ, Ľubica. K vývinu štruktúry školstva na Slovensku v rokoch 1918 - 1939. In LIP-TÁK, Ľudovít et al. Slovensko v Československu (1918 - 1938). Bratislava, 2004, s. 417-444; KAZMEROVÁ, Ľubica. Vznik a rozvoj slovenského školstva. In ŠUCHOVÁ, Xénia et al. V medzivojnovom Československu (1918 - 1939). Bratislava, 2012, s. 154-172; KUDLÁČKOVÁ, Blanka (ed.). Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1918 - 1945. Trnava, 2016; LETZ, Róbert. Slovenské dejiny IV. 1914 - 1938. Bratislava, 2010; MATULA, Pavol. Českoslova-kizmus na slovenských stredných školách (1918 - 1938). Bratislava, 2013; PANKOVÁ, Markéta - KASPER, Tomáš - KASPEROVÁ, Dana et al. Meziválečná školská reforma v Československu. Praha, 2015; SROGOŇ, Tomáš et al. Dejiny školstva a pedagogiky. Bratislava, 1986.

² Ide o autorov/autorky diel, napr.: HREHOR, Henrich - ĐURKOVSKÁ, Mária. Československé štátne reálne gymnázium v Košiciach 1918 - 1938. In ŠUTAĽ, Štefan (ed.). Košice a dejiny - dejiny Košíc. Košice, 2011, s. 120-129; ŽENUCH, Vavrinec. Ľudové školy Užskej stolice na území dnešného Slovenska a ich prechod do československej správy. In FICERĽ, Ondrej (ed.). Obce za prevratu. Mocenské, etnické a hospodárske zvraty na vidieku 1914 - 1923. Turany, 2019, s. 80-94.

³ Na túto tému bližšie pozri napr.: FELCÁN, Arpád. Hlohovecko kedysi dnes a zajtra. Hlohovec, 1993; FERÁKOVÁ, Viera et al. Hlohovec a jeho okolie. Bratislava, 1968; KAMENČÍK, Marián (ed.). Dejiny Hlohovca očami kronikára Ferdinanda Spála. Hlohovec, 2022; KAMENČÍK, Marián. Čítanka literárnych potuliek Hlohovcom. Hlohovec, 2020; LUKŠICOVÁ, Alžbeta - PASTOREK, Ivan - TASSY Ján. Revolučný Hlohovec. Bratislava, 1980; PAULOVÍČOVÁ, Nina - URMINSKÝ, Jozef. Židovská komunita v dejinách mesta Hlohovec (1938 - 1945). Príbeh, ktorý prešiel tmou. Hlohovec, 2009; PASTOREK, Ivan. Františkánsky kláštor v Hlohovci. Bratislava, 1993; TASSY, Ján et al. Hlohovec. Bratislava, 1984; URMINSKÝ, Jozef et al. Conventus Galgocensis - Monografia františkánskeho kláštora v Hlohovci. Trnava, 2013.

⁴ Ide o brožúry: FERENCOVÁ, Viera - MARGETĽN, Róbert. 50 rokov gymnázia v Hlohovci. Leopoldov, 1986; MICHALKA, Peter. 135 rokov existencie školy 1882 - 2017. Hlohovec, 2018; RÁCIK, Jozef. Štátna meštianska škola v Hlohovci (1877 - 1948). Hlohovec, 1998.

⁵ Medailóny medzivojnových hlohovských učiteľov: KAMENČÍK, Marián. Pavel Sula - český priekopník mravnej výchovy literatúrou v Hlohovci. In Hlohoveckom. Magazín o histórii, prírode, umení, tradičnej kultúre a vzdelávaní. Hlohovec, 2017, s. 40-43; URMINSKÝ, Jozef - KAMENČÍK, Marián. Arpád Felcán. Perom a kriedou - život rebelujúceho učiteľa. Hlohovec, 2007.

⁶ Ako príklad možno uviesť diplomové práce t. č. študentiek: KLČOVÁ, Darina. Literárne tradície hlohovského regiónu (diplomová práca). Nitra: Vysoká škola pedagogická v Nitre, 1995; KRÚ-

Aj napriek tomu, že ide o často pertraktovaný námet spracúvania odborných štúdií, publikácií, článkov, ale aj akademických prác rôzneho druhu,⁷ školstvo v medzivojnovom období na príklade (dobovo) obce (dnes už mesta) Hlohovec (do roku 1920 s oficiálnym názvom Frašták) sa doposiaľ nedočkalo uceleného publikačného výstupu.

Podklady pre vypracovanie tohto článku okrem uvedenej sekundárnej odbornej literatúry⁸ predstavujú najmä dodnes zachované školské kroniky troch hlohovských škôl – štátnej ľudovej školy, štátnej meštianskej školy chlapčenskej a dievčenskej a mestského československého reálneho gymnázia, pre bádateľov/bádateľky prístupné na štúdium v digitálnej podobe vo Vlastivednom múzeu v Hlohovci.⁹ Ako doplnok k týmto kronikám je možno uviesť obecnú (mestskú) kroniku (na objednanie prístupnú k štúdiu na Mestskom úrade v Hlohovci), počiatocne z pera Augustína Čúzyho, hlohovského kronikára daného obdobia, v ktorej sa uvádzajú aj zápisky týkajúce sa hlohovského školstva, no i strohé informácie týkajúce sa ďalšej školy – rímskokatolíckej ľudovej školy.¹⁰ Vzťah obce Hlohovec k jej školám a jej jednotlivé kompetencie vyplývajú z dokumentov archívneho fondu Notársky a Mestský úrad v Hlohovci v rokoch 1856 – 1945 (1949), ako aj z dokumentov archívneho fondu Okresný výbor v Hlohovci 1924 – 1938, pričom oba archívne fondy sú uložené v Štátnom archíve v Trnave.¹¹ Jedinečnou dobovou publikáciou je aj útlá kniha od miestneho riaditeľa štátnej meštianskej školy chlapčenskej a dievčenskej Jozefa Sulíka, z ktorej možno vidieť, ako sa v danom období vysporiadal tento novátor výučby s nedostatkom didaktických (učebných) prostriedkov.¹²

Cieľom tohto článku je z uvedených zdrojov vyabstrahovať problémy, ktorými sa muselo vysporiadať v danom období hlohovské školstvo, najmä v súvislosti s nedostatkom učiteľov/učiteľiek, meniacim sa (narastajúcim/znižujúcim sa) počtom žiakov/žiačok a s materiálnym a finančným zabezpečením škôl, a to

TEKOVÁ, Janka. Z dejín výchovy a vzdelávania v 19. a 20. storočí v hlohoveckom regióne (diplomová práca). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013; RÁCIKÁ, Sylvia. Slovenský učiteľ a škola v hlohoveckom regióne (Vybrané kapitoly zo 16. až 20. storočia) (diplomová práca). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 1998.

⁷ Uvedená oblasť medzivojnového hlohovského školstva bola spracovaná iba vo forme nepublikovanej diplomovej práce: PIOVARČI, Tomáš. Školstvo v Hlohovci (1918 – 1938) (diplomová práca). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2021. Rovnaký autor sa venoval aj oblasti vývoja samosprávy a štátnej správy medzivojnového Hlohovca vo svojej bakalárskej práci: PIOVARČI, Tomáš. Formovanie obecnej samosprávy v Hlohovci 1918 – 1938 (bakalárska práca). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2018.

⁸ Prameňom medzivojnového školstva je i dobová legislatíva, napr.: Zákon č. 226/1922 Sb., jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a občanských ze dne 13. července 1922. Sbíрка zákonů a nařízení státu československého, roč. 1922.

⁹ Ide o školské kroniky s názvami: Kronika štátnej ľudovej školy v Hlohovci (Hlohovec); Pamätná kniha Mestského československého reálneho gymnasia (Hlohovec, písaná od 28.09.1936); Pamätná kniha Štátnej meštianskej školy v Hlohovci (Hlohovec, písaná od roku 1935 do roku 1953); Školská kronika Meštianskej školy štátnej v Hlohovci (Hlohovec, založená v roku 1919 a vedená do roku 1935).

¹⁰ ČÚZY, Augustín. Pamätná kniha obce Hlohovec. Hlohovec, 1933.

¹¹ Štátny archív v Trnave, archívny fond Notársky a Mestský úrad v Hlohovci v rokoch 1856 – 1945 (1949); Štátny archív v Trnave, archívny fond Okresný výbor v Hlohovci 1924 – 1938.

¹² SULÍK, Josef. Morální výchova v školské praxi. Brno, 1922.

na príklade troch škôl – štátnej ľudovej školy, štátnej meštianskej školy chlapčenskej a dievčenskej a mestského československého reálneho gymnázia. Výskum stanovenej problematiky sa opiera predovšetkým o primárne pramene – školské kroniky uvedených škôl,¹³ obecnú kroniku – Pamätnú knihu obce Hlohovec¹⁴ a archívne dokumenty nachádzajúce sa v Štátnom archíve v Trnave využitím priamej metódy. Zároveň je dopĺňaný o informácie obsiahnuté vo vyššie spomenutej sekundárnej odbornej literatúre používajúc nepriamu metódu.¹⁵ V menšom meradle sa využíva aj štatistická metóda (problematika počtu žiakov/žiačok) a metóda sondy (vykreslenie dobových reálií).

Východiskové predpoklady medzivojnového školstva v Hlohovci

V roku 1918 na území dnešného Slovenska existovalo iba niekoľko desiatok najmä cirkevných ľudových škôl (stopäťdesiatosem), v ktorých vyučovacím jazykom bola prevažne maďarčina (v marginálnej časti slovenčina, a to prevažne iba v nižších ročníkoch) a menej meštianskych škôl (sedemdesiatosem), kde bola maďarčina jediným vyučovacím jazykom. V danom roku nejestvovalo žiadne slovenské gymnázium.¹⁶ V rámci jednotlivých druhov škôl – ľudové školy nadväzujúce na detské opatrovne (tzv. óvody určené pre deti od troch do šiestich rokov),¹⁷ boli pre deti vo veku od šesť do dvanásť rokov. Súčasťou boli tzv. opakovacie školy. Ďalší rozšírený druh škôl predstavovali meštianske (občianske) školy (tzv. polgárky, pochádzajúce z maďarského slova polgár, ktoré možno preložiť ako občan/mešťan) pre chlapcov šesťročné a pre dievčatá štvorročné. Žiaci/žiačky do nich nastupovali po absolvovaní štvrtej/piatej triedy ľudovej školy bez absolvovania prijímacej skúšky, príp. po absolvovaní prijímacej skúšky; inak pokračovali do vyšších ročníkov ľudovej školy.¹⁸ Stredné školstvo tvorili gymnáziá, učiteľské ústavy a odborné stredné školy (sem spadali aj učňovské školy).¹⁹ V danom období sa rozlišovali štyri druhy gymnázií, a to klasické gymnáziá, reálne gymnáziá, reformované gymnáziá a reálky (tieto druhy sa odlišovali vyučovanými predmetmi a následnou možnosťou ďalšieho vysokoškolského štúdia). Minimálnym vekom bolo desať rokov na prijatie, pričom uchádzač/uchádzačka musel/musela úspešne absolvovať prijímací pohovor.²⁰

Výraznými zmenami československé školstvo prešlo prijatím tzv. malého školského zákona v roku 1922, ktorý okrem iného zaviedol maximálny počet žiakov/žiačok v ľudových školách a zaviedol aj osemročnú povinnú školskú dochádzku

¹³ Kronika štátnej ľudovej školy; Pamätná kniha Mestského československého reálneho gymnasia; Pamätná kniha Štátnej meštianskej školy; Školská kronika Meštianskej školy.

¹⁴ ČÚZY, Pamätná kniha obce Hlohovec.

¹⁵ Využívajúc aj poznatky uvedené v nepublikovaných záverečných prácach: PIOVARČI, Školstvo v Hlohovci; PIOVARČI, Formovanie obecnej samosprávy.

¹⁶ LETZ, Slovenské dejiny IV., s. 285-287.

¹⁷ SROGOŇ, Dejiny školstva a pedagogiky, s. 290-291.

¹⁸ DOBROCKÁ, Prekonávanie rozdielov systému slovenského a českého školstva v medzivojnovom Československu, s. 334-336.

¹⁹ GABZDILOVÁ, Školský systém na Slovensku v medzivojnovnej Československej republike, s. 38-40.

²⁰ KAZMEROVÁ, Vznik a rozvoj slovenského školstva, s. 163-166.

(na začiatku medzivojnového obdobia bola iba šesťročná).²¹ V meštianskych (občianskych) školách umožnil možnosť koedukácie, t. j. spoločnú výučbu chlapcov a dievčat, pričom táto novota dovedy nebola vôbec bežná. Zaujímavosťou bolo zavedenie tzv. pokračovacích kurzov pri meštianskych školách, dobovo nazývaných náukobehy. Išlo o posledný ročník meštianskych škôl, ktorý mal za cieľ zopakovať učivo prebraté počas predošlých ročníkov meštianskej školy.²²

Školskú štruktúru v Hlohovci tvorili na sklonku roka 1918 dve ľudové školy – rímskokatolícka ľudová škola²³ (ako historicky najstaršia školská inštitúcia v Hlohovci)²⁴ a štátna ľudová škola,²⁵ jedna meštianka – štátna meštianska škola chlapčenská a dievčenská (polgárka)²⁶ a jedna detská opatrovňa, teda óvoda (škôlka).²⁷ V budove polgárky zároveň existovala aj učňovská

²¹ Zákon č. 226/1922 Sb., jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a občanských ze dne 13. července 1922 (malý školský zákon).

²² KAZMEROVÁ, Vznik a rozvoj slovenského školstva, s. 158-165.

²³ Prvé zmienky o rímskokatolíckej ľudovej škole možno nájsť už v 14. storočí. V nasledujúcich storočiach sa už pravidelne o jej pretrvávajúcej existencii zachovali fragmentárne pramene. Na prelome 17. a 18. storočia sa taktiež spomína stavba novej budovy fary a zároveň rímskokatolíckej školy. Kritickou situáciou si rímskokatolícka ľudová škola prešla najmä na konci roka 1918, nakoľko ju obsadilo vojsko, ktoré zničilo väčšinu učebných pomôcok, ale aj kníh, triednych výkazov a jeho pobyt mal za následok celkovú zlú (až katastrofálnu) kondíciu budovy rímskokatolíckej ľudovej školy. ČÚZY, Pamätná kniha obce Hlohovec, s. 8-9.

²⁴ V 15. storočí bol v Hlohovci založený kláštor, v ktorom aj v medzivojnovom období františkáni (Rehoľa rádu sv. Františka) v kláštornej škole poskytovali štúdium novicom, ktoré trvalo jeden rok. PASTOREK, Františkánsky kláštor v Hlohovci, s. 50-51. Nakoľko však noviciát sa týkal štúdia rehoľných pravidiel a s tým súvisiacich predmetov, na účely tohto článku sa kláštorná škola nezačleňuje do (klasickej) hlohovskej školskej infraštruktúry.

²⁵ Predchodcom štátnej ľudovej školy boli dve triedy ľudovej školy založené v 19. storočí Erdődyovcami (v druhej polovici 19. storočia tri triedy, neskôr štyri triedy až napokon sedem tried), grófskym rodom sídliacim na hlohovskom zámku. ČÚZY, Pamätná kniha obce Hlohovec, s. 8-9. S narastajúcim počtom obyvateľov však sieť ľudových škôl bola absolútne nedostatočná, čo vyvolalo potrebu výstavby novej budovy ľudovej školy, ktorá začala ešte v roku 1911 a v rovnakom roku budova štátnej ľudovej školy aj uzrela svetlo sveta. FELCÁN, Hlohovecko kedysi dnes a zajtra, s. 70. Na základe uvedeného možno skonštatovať, že existencia štátnej ľudovej školy tak, ako pôsobila v medzivojnovom období (a dodnes v tejto budove sídli základná škola), začala krátko pred začiatkom prvej svetovej vojny.

²⁶ Štátna meštianska škola chlapčenská a dievčenská v Hlohovci (polgárka), najstaršia meštianska škola v Nitrianskej župe, bola založená v školskom roku 1877/1878 známym maďarizátorom Gustávom Libertényim, školským inšpektorom Nitrianskej župy, ktorého sídelnou obcou bol práve Hlohovec. RÁCIK, Štátna meštianska škola, s. 1. Prvýkrát sa v štátnej meštianskej škole chlapčenskej a dievčenskej začalo vyučovanie v roku 1877, pričom do výstavby vlastnej budovy sídlila v grófskej kúrii. Nová osemtriedna budova štátnej meštianskej školy chlapčenskej a dievčenskej bola postavená v roku 1882 a v jej priestoroch pôsobila aj učňovská škola. Od roku 1882 sa vyučovalo v novej budove v oddelených triedach pre chlapcov a dievčatá, pričom pre chlapcov bolo vyučovanie šesťročné a pre dievčatá štvorročné. MICHÁLKA, 135 rokov existencie školy 1882 – 2017, s. 9.

²⁷ Óvodou sa označovala detská opatrovňa, resp. škôlka, ktorá bola v Hlohovci založená v roku 1882 za účelom výchovy detí v predškolskom veku, pričom ku koncu 19. storočia sa stala maďarizačným nástrojom vládnuccich elít. Po dokončení novej budovy polgárky óvoda sídlila v grófskej kúrii v blízkosti námestia (neskoršia budova tzv. sokolovne). Po dokončení budovy štátnej ľudovej školy v roku 1911 boli v jej priestoroch dve miestnosti určené ako detské opatrovne. KAMENČÍK, Dejiny Hlohovca, s. 217.

škola.²⁸ Sieť škôl dopĺňali súkromné židovské školy.²⁹ Počas medzivojnového obdobia sa uvedená skladba rozširovala aj o ďalšie školské inštitúcie – postupne vznikali (a niekedy aj v krátkom čase zanikali) ďalšie školy sídliaace buď v budove polgárky alebo štátnej ľudovej školy.³⁰ Dotvorenie školskej siete v Hlohovci do jej konečnej podoby v medzivojnovom období nastalo až otvorením mestského československého reálneho gymnázia v roku 1936.³¹ S tým súviselo aj vybudovanie novej školskej budovy pre štátnu meštiansku školu chlapčenskú a dievčenskú, s výstavbou ktorej sa začalo v októbri 1935 na pozemkoch v bezprostrednej blízkosti františkánskeho kláštora a štátna meštianska škola chlapčenská a dievčenská sa do nej presťahovala v roku 1936.³²

Zámer v Hlohovci otvoriť strednú školu gymnaziálneho typu pretrvával u volených predstaviteľov obce od roku 1930, no hospodárska situácia obce nedovoľovala uvedený plán realizovať. S jeho realizáciou sa začalo až v polovici 30. rokov 20. storočia, čo vyústilo do zaslania žiadosti vtedajšiemu Ministerstvu školstva a národnej osvety ČSR zo dňa 25. februára 1936, v ktorej vedenie obce ozrejmilo zámer založiť mestské československé reálne gymnázium, ktoré malo byť financované z obecného rozpočtu. Súhlas od menovaného ministerstva nenechal na seba dlho čakať a bol potvrdený výnosom zo dňa 19. marca 1936. Následne dňa 30. marca 1936 bol schválený obecným zastupiteľstvom štatút nového gymnázia v Hlohovci. Za jeho sídlo bola určená „historická“ budova štátnej meštianskej školy chlapčenskej a dievčenskej (polgárky), pričom svoje brány novovzniknuté

²⁸ Učňovská škola bola založená v roku 1884, v ktorej sa vzdelávali vtedajší uční. V roku 1880 bola zriadená umelecká stolárska dielňa ako umelecká škola výroby nábytku, ktorá približne po roku bola kvôli nízkemu záujmu zrušená. MICHALKA, 135 rokov existencie školy 1882 – 2017, s. 9.

²⁹ Židovské školstvo malo v Hlohovci dlhodobé tradície, ktorých počiatky možno nájsť v 18. storočí. Najskôr existovala iba súkromná židovská ľudová škola, ku ktorej sa pridala v 19. storočí aj verejná židovská ľudová škola, pričom v oboch sa vyučovalo výlučne nemecky. Ich triedy boli roztrúsené po viacerých miestach v Hlohovci. Pramene uvádzajú aj existenciu rabínskej školy Tóra Va Avóda. PAULOVÍČOVÁ – URMINSKÝ, Židovská komunita, s. 26-117.

³⁰ Od roku 1919 školskú štruktúru dopĺňala v rámci štátnej ľudovej školy aj opakovacia, tzv. nedeľná škola a v štátnej meštianskej škole chlapčenskej a dievčenskej sa obnovila činnosť učňovskej školy, ktorej vyučovanie sa konalo vo večerných hodinách. Uční sa vzdelávali v odboroch kováčstvo, zámočníctvo, stolárstvo a pod. Učňovská škola zanikla v roku 1925. Išlo o strednú odbornú školu, pričom jej zrušením začali silnieť tendencie vytvorenia ďalšej strednej školy v Hlohovci, ktoré vyústili v 30. rokoch 20. storočia snahou založiť mestské československé reálne gymnázium. RÁCIK, Štátna meštianska škola v Hlohovci, s. 2-3. Nedeľná (opakovacia) škola bola v roku 1922 nahradená ľudovou hospodárskou školou, ktorá bola plne financovaná z obecného rozpočtu. MICHALKA, 135 rokov existencie školy 1882 – 2017, s. 5. Žiaci/žiačky sa počas absolvovania ľudovej hospodárskej školy učili najmä poľnohospodársku prax – napr. sadenie a okopávanie zemiakov, ako aj iných poľnohospodárskych plodín. Kronika štátnej ľudovej školy v Hlohovci, s. 26-30.

³¹ Mestské československé reálne gymnázium malo nadviazať na tradíciu historického novovekého thurzovského gymnázia, ktoré pôsobilo v hlohovskom kláštore v 17. storočí a jeho zakladateľom bol gróf Stanislav Thurzo, vtedajší majiteľ hlohovského panstva (hradu/zámku). TASSY, Hlohovec, s. 33-34. Na tomto známom trojjazyčnom gymnázium jeho významní učitelia (napr. Ján Láni, Ján Simplicius a pod.) vyučovali v biblickej češtine, maďarčine a nemčine, no toto gymnázium, bohužiaľ, existovalo iba niekoľko rokov a krátko po smrti svojho zakladateľa zaniklo. URMINSKÝ, Conventus Galgociensis, s. 36-37.

³² ČÚZY, Pamätná kniha obce Hlohovec, s. 19.

mestské československé reálne gymnázium otvorilo dňa 26. septembra 1936 (vyučovanie pre žiakov/žiačky sa však začalo až dňa 29. novembra 1936), najskôr s jednou triedou a po dožiadaní na spomínanom ministerstve bola povolená ďalšia trieda. Slávnostné otvorenie nového školského roka 1936/1937 sa konalo dňa 28. septembra 1936 v tunajšom hlohovskom kultúrnom dome.³³

V rámci priestorovej štruktúry školských budov/priestorov v Hlohovci teda v medzivojnovom období jestvovala (farská) budova rímskokatolíckej ľudovej školy, budova štátnej ľudovej školy (a zároveň sídlo ľudovej hospodárskej školy) z roku 1911 (pozostávajúca z desiatich tried, dvoch bytov pre správcu a školníka, zborovne a miestností určených pre detskú opatrovňu),³⁴ historická budova štátnej meštianskej školy chlapčenskej a dievčenskej (neskôr sídelná budova mestského československého reálneho gymnázia do roku 1953) z roku 1882 (pozostávajúca z deviatich vyučovacích miestností) a nová budova štátnej meštianskej školy chlapčenskej a dievčenskej z roku 1935. Židovské školstvo pôsobilo roztrúsené vo viacerých židovských domoch v Hlohovci. Obec priamo financovala z obecného rozpočtu chod štyroch školských budov – dvoch ľudových škôl, meštianky a gymnázia.³⁵

Medzivojnové obdobie a problémy vybraných škôl v Hlohovci

Začiatok medzivojnového obdobia na území Slovenska v oblasti školskej politiky sa vyznačoval zmenou školskej správy a s tým súvisiacej školskej sústavy, ktorá sa presadzovala veľmi ťažko, nakoľko jednak na ňu neboli vytvorené vhodné podmienky a je potrebné uviesť, že sa vyučovací proces počas veľkej vojny v niektorých častiach Slovenska úplne obmedzil.³⁶ Výnimkou nebol ani Hlohovec, kde vznik ČSR bol spojený s chaosom a aj s odporom maďarskej národnej rady. V októbri 1918 obsadilo štátnu ľudovú školu vojsko a premenilo ju na ubytovňu, podobne ako aj iné školské budovy v Hlohovci, čím vážne poškodilo interiér škôl a zdevastovalo ich mobiliár. Vyučovanie namiesto v ľudových školách prebiehalo v poobedných hodinách v budove štátnej meštianskej školy chlapčenskej a dievčenskej niekoľko mesiacov roka 1919, pričom od novembra 1919 do februára 1920 bola úplne prerušená výučba v štátnej ľudovej škole. Vyučovací proces v nej sa obnovil až po dôkladnom vyčistení celej budovy školy, pričom sa v tejto ľudovej škole učili dočasne žiaci/žiačky oboch ľudových škôl v Hlohovci – aj štátnej, aj rímskokatolíckej (budova rímskokatolíckej ľudovej školy bola ešte viac zdevastovaná). Provizórne obdobie v oboch ľudových školách trvalo až do decembra 1920, v ktorom konečne boli dokončené čistiace práce ich interiérov. Až následne sa do nich vrátila výučba.³⁷

Iná situácia bola v štátnej meštianskej škole chlapčenskej a dievčenskej, ktorá po nútenom odchode maďarských učiteľov/učiteľiek bola zatvorená a obnovila

³³ FERENCOVÁ – MARGETÍN, 50 rokov gymnázia v Hlohovci, s. 6-7.

³⁴ Kronika štátnej ľudovej školy v Hlohovci, s. 15-16.

³⁵ PIOVARČI, Školstvo v Hlohovci.

³⁶ KAZMEROVÁ, Vznik a rozvoj slovenského školstva, s. 155-158.

³⁷ Kronika štátnej ľudovej školy v Hlohovci, s. 20-21.

svoju činnosť až príchodom českých učiteľov/učiteľiek.³⁸ Ako bolo spomínané, v jej priestoroch dočasne prebiehala výučba žiakov/žiačok hlohovských ľudových škôl. Konsolidácia pomerov v hlohovských školách v podstate prebiehala počas celého roka 1919, niekoľkokrát bola na školách prerušená výučba z dôvodu stabilizácie štátnej správy a samosprávy, ale aj kvôli presunom vojsk Maďarskej republiky rád.³⁹

Výrazným zásahom do fungovania škôl na našom území bol nútený odchod maďarských učiteľov/učiteľiek a s tým súvisiaci odpor s týmto odchodom. Situácia vyústila do absolútneho nedostatku kvalifikovaných, odborne vzdelaných a politicky spoľahlivých učiteľov/učiteľiek, pričom v Hlohovci to bolo najcitlivejšie práve v štátnej meštianskej škole chlapčenskej a dievčenskej. Jej riešením mal byť príchod českých učiteľov/učiteľiek na územie Slovenska.⁴⁰ Síce sa kríza ako taká podarila ich príchodom zažehnať, no koncepčne nebol problém odstránený. Výnosom č. 31152 zo dňa 30. júna 1920, vydaným Ministerstvom školstva a národnej osvety ČSR, boli nútene prikázaní/prikázané českí/české učitelia/učiteľky na územie dnešného Slovenska, a zároveň bola zavedená nová právomoc Referátu Ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave prikazovať na Slovensko ďalších učiteľov/učiteľky z Čiech a Moravy. Ako kompenzáciu na zamedzenie protestov prikázaných českých učiteľov/učiteľiek, sa zaviedlo zvýhodnenie (tzv. slovenská výhoda) v podobe vyšších plátov v porovnaní s českými učiteľmi/učiteľkami, ktorí/ktoré zostali doma. Išlo však iba o dočasnú výhodu a platové podmienky sa u (českých) učiteľov/učiteľiek postupne dorovnávali. Ich príchodom sa začali aj na území Slovenska do veľkej miery šíriť myšlienky československej vzájomnosti a národnej jednoty, v menšom meradle ale aj idey husitstva a ateizmu. Okrem toho však bola kontraproduktívna ich folklórna predstava o obyvateľstve dnešného Slovenska.⁴¹

Príchodom českých učiteľov/učiteľiek, aj napriek mnohým nedokonalostiam v tomto spôsobe riešenia nedostatku kvalifikovaných slovenských učiteľov/učiteľiek, sa pomery v školách na území Slovenska do veľkej miery skonsolidovali.⁴² Obdobie medzivojnovnej ČSR sa však vyznačovalo častou fluktuáciou nielen českých učiteľov/učiteľiek na jednotlivých školách, a to po rôznych častiach ČSR. No nešlo výlučne o českých učiteľov/učiteľky.⁴³ U českých učiteľov/učiteľiek

³⁸ KAMENČÍK, Čítanka literárnych potuliek Hlohovcom, s. 14-15.

³⁹ RÁCIK, Štátna meštianska škola v Hlohovci, s. 1.

⁴⁰ ČÚZY, Pamätná kniha obce Hlohovec, s. 8-12.

⁴¹ GABZDILOVÁ, Školský systém na Slovensku v medzivojnovnej Československej republike, s. 60-67.

⁴² Od apríla 1919 možno badať v dochovaných prameňoch prvé príchody českých učiteľov/učiteľiek do Hlohovca, medzi nimi prišiel aj riaditeľ štátnej meštianskej školy chlapčenskej a dievčenskej Josef Sulík, ktorý do dejín vstúpil pod svojím pseudonymom Pavel Sula. Práve v štátnej meštianskej škole chlapčenskej a dievčenskej bola absolútna prevaha českých učiteľov/učiteľiek na začiatku medzivojnovného obdobia, pričom slovenský/slovenská učiteľ/učiteľka bol/bola zriedkavosťou. Možno však nájsť aj takýto prípad v osobe dekana Pavla Šišku (známeho signatára Pittsburskej dohody), ktorý vyučoval v tomto období na škole náboženstvo. Po založení gymnázia vyučoval náboženstvo v tejto školskej inštitúcii. KAMENČÍK, Čítanka literárnych potuliek Hlohovcom, s. 32-34.

⁴³ RÁCIK, Štátna meštianska škola v Hlohovci, s. 2-3.

nastávalo rotovanie v školách veľmi často, dokonca aj počas školského roka, t. j. niekedy odučili iba niekoľko mesiacov. Presný počet českých učiteľov/učiteľiek v Hlohovci v danom období ani nemožno s určitosťou presne kvantifikovať z dochovaných zdrojov. Postupným vyrovnávaním platov sa jednak českým učiteľom/učiteľkám už neoplatilo vykonávať učiteľské povolanie v slovenskej časti ČSR. Časté boli preloženia a ustanovenia za definitívnych/definitívne učiteľov/učiteľky v českej časti ČSR (bez podania vlastnej žiadosti). Mnohí/mnohé z učiteľov/učiteľiek ale aj sami/samé podávali vlastné žiadosti na preloženie do inej vzdelávacej inštitúcie, a to buď z osobných dôvodov spočívajúcich v uzatvorení manželského zväzku, príp. zdravotných príčin, ale aj kvôli vízii odchodu za lepšími pracovnými podmienkami. Obdobné prípady platili aj pre slovenských/slovenské učiteľov/učiteľky pri podávaní žiadostí o preloženie počas celého medzivojnového obdobia. V učiteľskom povolaní počas tohto obdobia jednoznačne prevládali ženy. Neustále striedanie vyučujúcich sa odzrkadlilo aj v horšom prospechu študujúcich na všetkých hlohovských školách.⁴⁴

V štátnej ľudovej škole už od začiatku školského roka 1918/1919 bojovali s personálnou otázkou učiteľského zboru, riešenou dočasnými pracovnými úväzkami pomocných zamestnancov/zamestnankyň, ale aj kvalifikovaných či pomocných učiteľov/učiteľiek. V neskoršom období bol tento spôsob obsadzovania pozícií potrebný aj z prozaických dôvodov, zastupovanie počas dlhodobej práceneschopnosti, pri čerpaní materskej dovolenky, príp. odchodom do dôchodku. Pozícia správcu školy (riaditeľa) bola obsadená po prepustení doterajšieho riaditeľa Jozefa Lieskovského v roku 1919 najskôr dočasne a v druhej polovici 20. rokov už nastalo tunajším učiteľom Emilom Špačekom, pôsobiacim od roku 1922 aj na poste správcu (riaditeľa) Ľudovej hospodárskej školy. Ten odišiel v roku 1934 do dôchodku a bol nahradený najskôr dočasne učiteľom Martinom Cyrilom Štefánkom a od roku 1935 definitívou Jozefa Závodského.⁴⁵

Obdobnými problémami s nedostatočným/často meniacim sa učiteľským zborom sa musela vysporiadať aj štátna meštianska škola chlapčenská a dievčenská, pričom situácia sa neustálila počas celého medzivojnového obdobia. Každý školský rok prinášal obmenu aspoň jedného učiteľa. V tejto škole možno badať aj ďalší aspekt zmien učiteľského zboru, a to nútené odchody/vyhostenia českých učiteľov/učiteľiek v školskom roku 1938/1939. Zmeny boli časté aj na poste správcu školy (riaditeľa). Po príchode českých učiteľov/učiteľiek vystriedal na pozícii Karola Buzeka, a to po dobu až do svojho odchodu z Hlohovca v školskom roku 1920/1921, Josef Sulík (Pavel Sula). V poradí ďalším riaditeľom bol český učiteľ Josef Úlehla.⁴⁶ Od školského roku 1923/1924 zastával funkciu riaditeľa počas nasledujúceho desaťročného obdobia učiteľ Ján Papoušek. Od školského roka 1933/1934 sa novým riaditeľom meštianky stal Ján Baumert, no toho následne na pár mesiacov v školskom roku 1938/1939 vystriedal Michal Balažovič, ktorý

⁴⁴ Z textov zachovaných školských kroník (Kronika štátnej ľudovej školy; Pamätná kniha Mestského československého reálneho gymnasia; Pamätná kniha Štátnej meštianskej školy; Školská kronika Meštianskej školy) možno vyabstrahovať uvedené dôvody fluktuácie (najmä českých) učiteľov na hlohovských školách. PIOVARČI, Školstvo v Hlohovci, s. 35.

⁴⁵ Kronika štátnej ľudovej školy v Hlohovci, s. 7-107.

⁴⁶ Školská kronika Meštianskej školy štátnej v Hlohovci, s. 4-50.

bol však v októbri 1938 spolu s ďalším českým učiteľom Matejom Toufarom vyhostený.⁴⁷ Od školského roka 1938/1939 bola polgárka oficiálne rozdelená na samostatnú chlapčenskú a samostatnú dievčenskú školu. Riaditeľkou dievčenskej školy v rámci rozdelenej štátnej meštianskej školy chlapčenskej a dievčenskej bola ustanovená učiteľka slovenského jazyka Emília Baranovičová, zakladateľka dievčenského literárneho krúžku Hviezdoslavov samovzdelávací klub dievčat, v ktorom od roku 1919 kultúrne vychovávala dievčatá prípravou rôznych kultúrnych podujatí, za sprievodu recitovania básní, spievania piesní a hrania na piano.⁴⁸

Výnimku nedostatku kvalifikovaných vyučujúcich nepredstavovalo ani novozaložené mestské československé reálne gymnázium a jeho profesorský zbor, no i napriek nedostatku profesorov/profesoriek sa vyučovali všetky povinné predmety. Od školského roka 1937/1938 vyučovalo desať profesorov/profesoriek a taktiež ďalší výpomocní/výpomocné (vedľajší/vedľajšie) učitelia/učiteľky.⁴⁹ Správcom ústavu (riaditeľom gymnázia) bol riadne ustanovený profesor Konrád Rotrekl, pochádzajúci z Hraníc.⁵⁰ Ten sa na svojom poste dlho neohrial, nakoľko bol už v školskom roku 1938/1939 prepustený spolu s veľkou časťou profesorského zboru českého pôvodu a dočasným riaditeľom sa stal ustanovený profesor Štefan Bolczek. Politickými a celospoločenskými zmenami v tomto školskom roku sa skončila éra českých profesorov na tunajšom hlohovskom gymnáziu.⁵¹

Malý školský zákon zaviedol povinnú osemročnú školskú dochádzku (dotedy platila šesťročná),⁵² ktorá sa v českých krajinách začala uplatňovať v školskom roku 1922/1923, no na území dnešného Slovenska až v školskom roku 1927/1928, čo bolo potvrdené výnosom Ministerstva školstva a národnej osvety ČSR z 26. apríla 1927.⁵³ Stalo sa tak z prozaických dôvodov – nedostatku učiteľov/učiteľiek, ako aj školských priestorov, pričom aj tie, ktoré boli k dispozícii, boli často v havarijnom stave.⁵⁴

Štátna ľudová škola v školskom roku 1918/1919 otvorila tri prvé triedy, no v druhom, treťom a štvrtom ročníku iba po jednej triede.⁵⁵ V školskom roku 1920/1921 sa zasa otvorili tri prvé triedy (chlapčenská, dievčenská a zmiešaná), tri druhé triedy (chlapčenská, dievčenská a zmiešaná), dve tretie triedy (chlapčenská a dievčenská) a jedna štvrtá trieda (zmiešaná).⁵⁶ V školskom roku 1921/1922 pre zmenu dve prvé triedy (chlapčenskú a dievčenskú), tri druhé triedy (chlapčenskú, dievčenskú a zmiešanú), tri tretie triedy (chlapčenskú, dievčenskú a zmiešanú)

⁴⁷ Školská kronika Meštianskej školy štátnej v Hlohovci, s. 81-120.

⁴⁸ KAMENČÍK, Čítanka literárnych potuliek Hlohovcom, s. 33.

⁴⁹ FERENCOVÁ - MARGETÍN, 50 rokov gymnázia v Hlohovci, s. 7-14.

⁵⁰ Pamätná kniha Mestského československého reálneho gymnasia, s. 20.

⁵¹ Pamätná kniha Mestského československého reálneho gymnasia, s. 55-65.

⁵² Zákon č. 226/1922 Sb., jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a občanských ze dne 13. července 1922 (malý školský zákon).

⁵³ DOBROCKÁ, Prekonávanie rozdielov systému slovenského a českého školstva v medzivojnovom Československu, s. 336-339.

⁵⁴ KAZMEROVÁ, Vznik a rozvoj slovenského školstva, s. 158-165.

⁵⁵ Kronika štátnej ľudovej školy v Hlohovci, s. 19-21.

⁵⁶ Kronika štátnej ľudovej školy v Hlohovci, s. 22-23.

a jednu štvrtú triedu (zmiešanú).⁵⁷ V nasledovnom období sa síce postupne menil počet tried v jednotlivých štyroch ročníkoch, no vždy boli od jednej po tri triedy v každom ročníku. Napokon od školského roka 1925/1926 sa vyučovalo už v piatich ročníkoch, ktoré mali od jednej po tri triedy, vždy v závislosti od počtu žiakov/žiačok.⁵⁸ Počet žiakov/žiačok mal spočiatku tendenciu klesať, najmenší počet žiakov/žiačok mala štátna ľudová škola v školskom roku 1924/1925, potom nasledovalo obdobie výrazného zvyšovania počtu žiakov/žiačok a svoj vrchol dosiahol počet žiakov/žiačok v školskom roku 1931/1932, t. j. osemstotriásť, z toho štyristotridsaťdva chlapcov a tristoosemdesiatjeden dievčat.⁵⁹ V nasledujúcom období počet žiakov/žiačok opätovne, no nie výrazne začal klesať.⁶⁰

Problematika počtu žiakov/žiačok v štátnej meštianskej škole chlapčenskej a dievčenskej súvisela s viacerými faktormi. Jedným z nich bola koedukácia chlapcov a dievčat, zavedená v roku 1922/1923, no iba s krátkym trvaním, nakoľko spoločná výučba chlapcov a dievčat bola zrušená už v školskom roku 1926/1927 rozdelením na chlapčenské triedy a dievčenské triedy. V druhej polovici tridsiatych rokov po založení a otvorení mestského československého reálneho gymnázia v Hlohovci musela meštianka čeliť problému, že najlepší/najlepšie žiaci/žiačky sa prioritne hlásili na gymnaziálne štúdiá a meštianke zostali žiaci/žiačky so slabším prospechom, príp. zo slabších sociálnych pomerov. Uvedená obava sa čiastočne aj naplnila.⁶¹ Začiatkom medzivojnového obdobia prevládala rastúca tendencia počtu žiakov/žiačok štátnej meštianskej školy chlapčenskej a dievčenskej, a to úmerne aj chlapcov, aj dievčat. Najviac žiakov/žiačok v skúmanom období navštevovalo štátnu meštiansku školu chlapčenskú a dievčenskú v školskom roku 1932/1933. Celkovo ich bolo sedemstodevätásť, z toho štyristojedenásť chlapcov a tristoosem dievčat.⁶² Po tomto školskom roku nasledovalo obdobie recesie s klesajúcim trendom počtu žiakov/žiačok polgárky.⁶³

Po založení mestského československého reálneho gymnázia v Hlohovci sa konali v roku 1936 prijímacie pohovory so stotridsiatimi štyrmi uchádzačmi/uchádzačkami, z toho sedemdesiatšesť chlapcov a päťdesiatosem dievčat, do prvého ročníka a do druhého ročníka sa prihlásilo štyridsaťdeväť uchádzačov/uchádzačiek, z toho štyridsať chlapcov a deväť dievčat.⁶⁴ Počet žiakov/žiačok mestského československého reálneho gymnázia sa v jeho medzivojnových školských rokoch (1936/1937, 1937/1938 a 1938/1939) zvyšoval.⁶⁵ V roku 1937 malo toto gymnázium stoštyridsaťsedem študentov/študentiek.⁶⁶

Po vzniku ČSR pri zavádzaní novej školskej správy sa v oboch častiach republiky školstvo a aj obce/mestá vyrovnávali s nedostatkom financií a materiálnych

⁵⁷ Kronika štátnej ľudovej školy v Hlohovci, s. 24-25.

⁵⁸ Kronika štátnej ľudovej školy v Hlohovci, s. 40-41.

⁵⁹ Kronika štátnej ľudovej školy v Hlohovci, s. 76-107.

⁶⁰ PIOVARČI, Školstvo v Hlohovci, s. 39-43.

⁶¹ Pamätná kniha Štátnej meštianskej školy v Hlohovci, s. 1-60.

⁶² RÁCIK, Štátna meštianska škola v Hlohovci, s. 2-4.

⁶³ PIOVARČI, Školstvo v Hlohovci, s. 44-50.

⁶⁴ PIOVARČI, Školstvo v Hlohovci, s. 50-51.

⁶⁵ Pamätná kniha Mestského československého reálneho gymnasia, s. 15.

⁶⁶ Pamätná kniha Mestského československého reálneho gymnasia, s. 21.

statkov, chýbalo vybavenie školských tried, didaktické pomôcky, absentovali učebnice. Bojovalo sa ale aj s nedostatkom priestoru v jestvujúcich školách.⁶⁷

Už od začiatku medzivojnového obdobia štátna meštianska škola chlapčenská a dievčenská nedisponovala dostatočným priestorovým a materiálovo-technickým zabezpečením, čo sa prejavovalo predovšetkým v nedostatku tried tejto školy. Už v roku 1923 bolo iniciované spísanie memoranda o nevyhovujúcom stave budovy školy. Daný úkon síce podnietil vedenie obce realizovať niektoré renovácie školskej budovy, no nedostatok priestoru pre jej žiakov/žiačky sa nedoriešil.⁶⁸ Zvyšovanie počtu obyvateľov Hlohovca a zmeny školskej legislatívy súvisiace so skutočnosťou, že po absolvovaní rímskokatolíckej/štátnej ľudovej školy mali žiaci/žiačky povinnosť pokračovať buď v ľudovej hospodárskej škole, alebo na štátnej meštianskej škole chlapčenskej a dievčenskej, mali za následok zvýšenie počtu žiakov/žiačok v štátnej meštianskej škole chlapčenskej a dievčenskej (v dvadsiatych a na začiatku tridsiatych rokov). Školská budova z roku 1882 kapacitne vôbec nespĺňala štandardy pre výučbu a bolo nutné riešiť doplnenie siete školských budov v obci.⁶⁹

Opätovne bolo iniciované spísanie memoranda v roku 1933 s odôvodnením, že situácia školy bola vážna, nakoľko sa šesťstodvadsaťšesť žiakov/žiačok v štrnástich triedach vyučovalo iba v deviatich vyučovacích miestnostiach.⁷⁰ Tieto snahy mali úspech a v auguste 1935 začalo s výstavbou novej školskej budovy.⁷¹ Na výstavbu obec Hlohovec dostala štátnu subvenciu. Sťahovanie meštianky do novej školskej budovy prebiehalo v roku 1936, pričom sa v nej vyučovanie začalo hneď 1. septembra 1936. Obecným zastupiteľstvom obce Hlohovec bolo dňa 20. augusta 1936 prijaté rozhodnutie, že meštianka ponese meno Dr. Edvarda Beneša, a to z dôvodu jeho zvolenia za prezidenta ČSR. Od školského roka 1937/1938 boli žiaci/žiačky zaradení do pätnástich tried, pričom počet chlapcov bol iba o trocha väčší ako dievčat.⁷²

V rámci priestorovej vybavenosti škôl, ideálna nebola počas celého medzivojnového obdobia v Hlohovci. Okrem toho miestne školstvo zápasilo s nedostatkom finančných prostriedkov a s tým spojeným deficitom materiálneho vybavenia, didaktických pomôcok, ako aj administratívneho zabezpečenia škôl. Nakoľko miestne školy boli rozpočtovo napojené na obecný rozpočet, financovanie škôl bolo výlučne právomocou obce Hlohovec. Na základe uvedeného sa síce obec snažila zlepšiť podmienky žiakov/žiačok, ale aj učiteľov/učiteľiek v Hlohovci a vykonávala menšie opravy škôl, drobné prístavby a nákup školských pomôcok.⁷³ Zúfalá situácia si vyžiadala kreatívne riešenia, napr. v prípade štátnej meš-

⁶⁷ GABZDILOVÁ, Školský systém na Slovensku v medzivojnovnej Československej republike, s. 60-67.

⁶⁸ MICHALKA, 135 rokov existencie školy 1882 – 2017, s. 5.

⁶⁹ FELCÁN, Hlohovecko kedysi dnes a zajtra II. diel, s. 70.

⁷⁰ MICHALKA, 135 rokov existencie školy 1882 – 2017, s. 9.

⁷¹ Na účely výstavby novej budovy pre štátnu meštiansku školu chlapčenskú a dievčenskú bolo v roku 1935 rozhodnuté vedením obce (na zasadnutí obecného zastupiteľstva) o zakúpení pozemku v blízkosti františkánskeho kláštora. ČÚZY, Pamätná kniha obce Hlohovec, s. 19.

⁷² ČÚZY, Pamätná kniha obce Hlohovec, s. 19-20.

⁷³ PIOVARČI, Školstvo v Hlohovci, s. 47.

tianskej školy chlapčenskej a dievčenskej sa nedostatok školských miestností snažili nahradiť zabezpečením externých priestorov, pre chlapcov slúžiacich ako dielňa a pre dievčatá určených ako priestor pre vykonávanie ručných prác.⁷⁴

Neopomenuteľný zdroj financovania, ako aj materiálnej podpory hlohovských škôl, predstavovali aj dotácie rôznych darcov (donorov). Išlo najmä o významných a bohatých Hlohovčanov, zastávajúcich verejné (politické) funkcie. Boli to podľa zachovaných archívnych i nearchívnych prameňov výlučne muži. Medzi najznámejších možno zaradiť miestneho právnik (pravotára) Dr. Miloša Šimku a rímskokatolíckeho dekana Pavla Šišku,⁷⁵ známeho signatára Pittsburskej dohody. Ich podpora smerovala najmä štátnej meštianskej škole chlapčenskej a dievčenskej.⁷⁶

V roku 1921 bolo potrebné riešiť havarijný stav rímskokatolíckej ľudovej školy, rovnako tak kostola sv. Michala archanjela, a to všetko na úhradu obecného rozpočtu, pričom obecné zastupiteľstvo postupne schvaľovalo uvoľnenie finančných prostriedkov na drobné opravy rímskokatolíckej ľudovej školy, ale aj napr. na prestavbu toaliet pri škole, no i na obstaranie učebníc pre žiakov/žiačky.⁷⁷ V rovnakom roku bol obecný rozpočet zaťažený aj nevyhnutnými investíciami v štátnej meštianskej škole chlapčenskej a dievčenskej, a to zriadením tzv. pobočných tried.⁷⁸ Na prístavbu absentujúcej telocvične a kresliarne v štátnej meštianskej škole chlapčenskej a dievčenskej bol obecný rozpočet prikrátky, pričom v nasledujúcich rokoch sa alokovalo dostatočné množstvo finančných prostriedkov iba na nadstavbu meštianky.⁷⁹ Ani zriadenie ľudovej hospodárskej školy sa neobišlo bez finančných „injekcií“ z obecného rozpočtu, určených napr. na kúpu písacích potrieb pre jej žiakov/žiačky.⁸⁰

Povinnosti obce Hlohovec sa všestranne starať o školstvo v Hlohovci, podporovať školské inštitúcie, ako aj zabezpečiť riadny chod školských budov, sa formálne na miestnej úrovni upravili dňa 18. júla 1925, keď obecné zastupiteľstvo prijalo na svojom zasadnutí Organizačný štatút obce Hlohovec.⁸¹ Explicitne to bolo ustanovené v paragrafe päť Organizačného štatútu obce Hlohovec v časti šesť v spojení s ustanovením konkrétnych povinností obecného zastupiteľstva⁸² zadaných v časti tridsaťdva⁸³ a povinností starostu v oblasti školstva v časti desať.⁸⁴

Až do roku 1930 hlohovské školy čakali na inštaláciu nových toaliet, o ktorých realizácii rozhodlo obecné zastupiteľstvo na svojom rokovaní v septembri

⁷⁴ RÁCIK, Štátna meštianska škola v Hlohovci, s. 1-3.

⁷⁵ PIOVARČI, Školstvo v Hlohovci, s. 52-53.

⁷⁶ RÁCIK, Štátna meštianska škola v Hlohovci, s. 1-3.

⁷⁷ Štátny archív Trnava (ďalej ŠA TT), fond (ďalej f.) Notársky a Mestský úrad v Hlohovci v rokoch 1856 – 1945 (1949) (ďalej NaMsU), Knihy správne (ďalej KS), Inventár č. 7 (ďalej Inv7), Zápisnica obecného zastupiteľstva s indexom 1913-1921 (ďalej Z1).

⁷⁸ ŠA TT, f. NaMsU, KS, Inv7, Z1.

⁷⁹ ŠA TT, f. NaMsU, KS, Inv7, Zápisnica obecného zastupiteľstva s indexom 1921-1924 (ďalej Z2).

⁸⁰ ŠA TT, f. NaMsU, KS, Inv7, Z2.

⁸¹ ŠA TT, f. NaMsU, KS, Inv7, Zápisnica obecného zastupiteľstva s indexom 1924-1926 (ďalej Z3).

⁸² PIOVARČI, Formovanie obecnej samosprávy, s. 35-41.

⁸³ ŠA TT, f. NaMsU, KS, Inv7, Z3.

⁸⁴ ŠA TT, f. NaMsU, KS, Inv7, Z3.

uvedeného roka.⁸⁵ Všetky výdavky na zriadenie mestského československého reálneho gymnázia taktiež v plnom rozsahu znášala obec Hlohovec.⁸⁶ Rozpočty hlohovských škôl sa prerokovali na pôde obecného zastupiteľstva aj v roku 1936,⁸⁷ pričom rozpočet obce kryl chod rímskokatolíckej ľudovej školy, štátnej ľudovej školy, ľudovej hospodárskej školy, štátnej meštianskej školy chlapčenskej a dievčenskej a mestského československého reálneho gymnázia.⁸⁸

Už po otvorení mestského československého reálneho gymnázia bolo vedeniu obce Hlohovec jasné, že historická budova štátnej meštianskej školy chlapčenskej a dievčenskej nespĺňala podmienky moderného spôsobu vyučovania. Ihneď sa začali hľadať spôsoby na získanie externých zdrojov financovania výstavby novej, väčšej a modernejšej budovy, ktorá mala slúžiť gymnaziálnemu vyučovaciemu procesu. Aj napriek tomu, že bol na stavbu vyčlenený pozemok, neistota nadchádzajúcich historických udalostí nepriala jej výstavbe a od pôvodného zámeru sa postupne ustúpilo.⁸⁹ Investovanie do školských budov pokračovalo aj v roku 1938, keď obecné zastupiteľstvo rozpočtovalo školám peňažné prostriedky na rozvoj ich materiálo-stavebnej činnosti, pričom v roku 1939 sa preinvestovalo dvadsaťjedentisíc osemstotridsaťtri korún československých na štátnu meštiansku školu chlapčenskú a dievčenskú, osemnásťtisíc štyristoštyridsať korún československých na štátnu ľudovú školu, tridsaťjedentisíc päťstodesať korún československých na rímskokatolícku ľudovú školu a na učňovskú školu desaťtisíc päťstoosemdesiatpäť korún československých.⁹⁰

Hlohovské školy ale nezápasili iba s nedostatkom peňazí, nedostatočnou kapacitou školských budov, ktoré boli ešte k tomu často v dezolátnom stave, ale i s nedostatkom, resp. neexistenciou elementárnych didaktických pomôcok. Vznikom ČSR v podstate vôbec neexistovali (slovenské) učebnice a odborné texty, určené na výučbu žiakov/žiačok. Učitelia/učiteľky napr. v štátnej meštianskej škole chlapčenskej a dievčenskej ihneď po jej otvorení po skončení prvej svetovej vojny boli nútení/nútené vyučovať z dobovej tlače, prípadne z českých kníh.⁹¹ No ľudskej kreativite sa medze nekládli ani v danom čase a neexistenciu učebníc originálne (no iba dočasne) vyriešil spomínaný učiteľ Josef Sula, riaditeľ štátnej meštianskej školy chlapčenskej a dievčenskej. Jeho žiaci/žiačky dostávali k domácim úlohám vypracovať písomné práce, ktoré zozbieral a využil pri svojej výučbe. S podporou Ústredného učiteľského spolku na Morave a v Sliezsku ich vydal v knižnej podobe v roku 1922. Jeho kniha vyšla v Brne pod názvom Morální výchova ve školské praxi s podtitulom Doklady z měštanské školy chlapecké a dívčí v Hlohovci na Slovensku.⁹² Skúsenosti z praxe boli zhrnuté do praktických rád, podľa ktorých mal prebiehať učebný proces, t. j. čo deň priniesol v škole.⁹³

⁸⁵ ŠA TT, f. NaMsU, KS, Inv7, Zápisnica obecného zastupiteľstva s indexom 1930 (ďalej Z8).

⁸⁶ ŠA TT, f. NaMsU, KS, Inv7, Zápisnica obecného zastupiteľstva s indexom 1936 (ďalej Z14).

⁸⁷ ŠA TT, f. NaMsU, KS, Inv7, Z14.

⁸⁸ PIOVARČI, Školstvo v Hlohovci, s. 54-55.

⁸⁹ FERENCOVÁ - MARGETÍN, 50 rokov gymnázia v Hlohovci, s. 8-9.

⁹⁰ ČÚZY, Pamätná kniha obce Hlohovec, s. 21-22.

⁹¹ RÁCIK, Štátna meštianska škola v Hlohovci, s. 1-3.

⁹² SULÍK, Morální výchova v školské praxi, s. 1.

⁹³ SULÍK, Morální výchova v školské praxi, s. 38.

Svojim žiakom/žiačkam učiteľ Josef Sula zadával úlohy spočívajúce v napísaní slohovej práce o téme z mravouky, čím ich nepodporoval iba v logickom myslení, no malo to i praktický význam. V čase, keď neexistovali čítanky, napísané texty ich mohli suplovať. Žiaci/žiačky ich potom spoločne s učiteľom Josefom Sulom na hodinách čítali, analyzovali a rozprávali sa o nich. Niektoré z nich sa dokonca stali podkladom pre dramatické spracovanie v divadelných súboroch.⁹⁴ Učiteľ Josef Sula spoločne so žiakmi/žiačkami predstavenia nacvičoval, pričom do povedomia verejnosti sa dostali pod názvom Večierky slovenských dieťok Štátnej meštianskej školy v Hlohovci.⁹⁵

Okrem toho sa problém nedostatku učebníc, čítaniek a iných didaktických pomôcok vtedajší učitelia/učiteľky snažili vyriešiť prebratím existujúcich českých učebníc v českom jazyku. To malo za následok, že napriek tomu, že na území Slovenska bola úradným jazykom slovenčina, poväčšine sa na začiatku medzivojnového obdobia vyučovalo v českom jazyku.⁹⁶

Situácia s učebnicami pre meštianky sa zmenila v roku 1925, keď začali platiť jednotné pravidlá pre československé meštianske školy, zahŕňajúce povinnosť používať iba také učebnice, ktoré boli schválené Ministerstvom školstva a národnej osvety ČSR. Konkrétne učebnice pre danú školu vždy schvaľoval príslušný školský inšpektorát. Ďalšou povinnosťou meštianok bolo disponovať minimálnym okruhom učebných pomôcok.⁹⁷ No uplatňovanie týchto pravidiel nemožno pre nedostatok relevantných informácií s istotou overiť.

Záver

Za determinujúce faktory na vykreslenie situácie v medzivojnovom hlohovskom školstve možno na základe uvedeného považovať trvalý nedostatok odborne kvalifikovaných učiteľov/učiteľiek, zlý stav školských budov, ich nedostatočnú kapacitu pre výučbu, absolútny nedostatok finančných prostriedkov určených na chod škôl, počiatočnú neexistenciu a následnú prevažnú absenciu didaktických prostriedkov. Uvedené charakteristiky platili (nielen) pre všetky skúmané školy – štátnu ľudovú školu, štátnu meštiansku školu chlapčenskú a dievčenskú a mestské československé reálne gymnázium.

Do prvých dvoch uvedených škôl bolo začiatkom medzivojnového obdobia nútene prikazované české učiteľstvo, čím sa mal vyriešiť problém s nedostatkom kvalifikovanej pracovnej sily v školách. Tento pohyb bol predzvesťou nadchádzajúcej vlny učiteľskej fluktuácie vo všetkých školských inštitúciách, ktorá trvala počas celého medzivojnového obdobia. Časté zmeny v učiteľských zboroch jednak zmocňovali nedostatok učiteľov/učiteľiek, no mali za následok aj zhoršenie prospechu žiakov/žiačok. Fluktuácia bola vyvolaná najskôr túžbou českých učiteľov/učiteľiek vrátiť sa domov, následne však súvisela s dôvodmi ako uzatvorenie manželstva, zhoršujúci sa zdravotný stav či cestovanie za lepšími

⁹⁴ PIOVARČI, Školstvo v Hlohovci, s. 56-58.

⁹⁵ KAMENČÍK, Pavel Sula – český priekopník mravnej výchovy literatúrou v Hlohovci, s. 40-43.

⁹⁶ KAZMEROVÁ, Vznik a rozvoj slovenského školstva, s. 155-158.

⁹⁷ GABZDILOVÁ, Školský systém na Slovensku v medzivojnovnej Československej republike, s. 29-33.

pracovnými podmienkami. Týkala sa tak českých, ako aj slovenských učiteľov/učiteľiek. Potreba dočasného zastupovania sa viazala najmä na čerpanie materských dovolení a dlhodobé práceneschopnosti. Ku koncu skúmaného obdobia sa objavil aj fenomén núteného vystaňovania českých učiteľov/učiteľiek z Hlohovca.

Povojnové peripetie s ubytovaním a presunom vojsk spôsobili zdevastovanie budov ľudových škôl, pričom zlý stav školských budov (okrem novopostavenej budovy štátnej meštianskej školy chlapčenskej a dievčenskej) sa tiahol celým medzivojnovým obdobím Hlohovca. Nakoľko v obecnom rozpočte bol nedostatok finančných prostriedkov na dostavbu/rekonštrukciu existujúcej školskej siete obce a ani štátna podpora zďaleka nedosahovala takú výšku na docielenie požadovaného štandardu, tento problém sa nepodarilo v danom období úspešne vyriešiť. V dôsledku nedostatku finančných prostriedkov hlohovské školy zápasili nielen s nevyhovujúcimi a kapacitne nepostačujúcimi priestormi, ale aj s deficitom materiálneho vybavenia v podobe najmä učebných pomôcok. Najvypuklejšou bola otázka absencie všetkých druhov učebníc. Provizórne podmienky výučby tak lepili používaním rôznych druhov tlače, českých kníh, ako aj vlastných textov žiakov/žiačok. Neskôr používali české učebnice a po tom, ako sa začali vydávať oficiálne druhy učebníc, zas bojovali s nedostatočným rozpočtom na ich kúpu.

Situácia s meniacim sa počtom žiakov/žiačok na jednotlivých školách nemala rovnaké kontúry pre všetky spomínané školy (na rozdiel od ostatných problémov, s ktorými sa hlohovské školy museli vysporiadať v danom období). V prípade mestského československého reálneho gymnázia počet jeho študentstva iba rástol. Pri štátnej ľudovej škole a štátnej meštianskej škole chlapčenskej a dievčenskej sa tendencie rastu i klesania ich žiactva počas skúmaného obdobia menili. Súviselo to jednak s demografickým vývojom, pričom aj zvyšujúci sa počet obyvateľov Hlohovca sa priamou úmerou ihneď neprejavil na väčšom počte žiakov/žiačok škôl v každom školskom roku medzivojnového obdobia. Rovnako meniaci sa trend súvisel aj so zriaďovaním ďalších vzdelávacích inštitúcií v obci Hlohovec.

V danom článku sa tak ponúka zhrnutie najčastejších (vybraných) problémov medzivojnového školstva na príklade obce Hlohovec vyskytujúcich sa v archívnych, ale i nearchívnych prameňoch, čím sa naplňa jeho cieľ. Ich štúdiom je možné pochopiť patovú situáciu, v akej sa školstvo v Hlohovci počas rokov 1918 až 1939 nachádzalo. Daný článok však neponúka vyčerpávajúci výklad informácií a problémov medzivojnového školstva obce Hlohovec. Otvára tak možnosť ďalšieho výskumu najmä iných archívnych fondov Štátneho archívu v Trnave.

Zoznam použitých prameňov a literatúry:

Archívy:

Štátny archív v Trnave, archívny fond Notársky a Mestský úrad v Hlohovci v rokoch 1856 - 1945 (1949).

Štátny archív v Trnave, archívny fond Okresný výbor v Hlohovci 1924 - 1938.

Monografie a zborníky ako celok:

- ĎURKOVSKÁ, Mária - HREHOR, Henrich. Stredné školy na Slovensku 1918 - 1948. Dokumenty. Košice, 2014.
- FELCÁN, Arpád. Hlohovecko kedysi dnes a zajtra. Hlohovec, 1993.
- FERÁKOVÁ, Viera et al. Hlohovec a jeho okolie. Bratislava, 1968.
- FERENCOVÁ, Viera - MARGETÍN, Róbert. 50 rokov gymnázia v Hlohovci. Leopoldov, 1986.
- KAMENČÍK, Marián (ed.). Dejiny Hlohovca očami kronikára Ferdinanda Spála. Hlohovec, 2022.
- KAMENČÍK, Marián. Čítanka literárnych potuliek Hlohovcom. Hlohovec, 2020.
- KUDLÁČKOVÁ, Blanka (ed.). Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1918 - 1945. Trnava, 2016.
- LETZ, Róbert. Slovenské dejiny IV. 1914 - 1938. Bratislava, 2010.
- LUKŠICOVÁ, Alžbeta - PASTOREK, Ivan - TASSY Ján. Revolučný Hlohovec. Bratislava, 1980.
- MATULA, Pavol. Českoslovakizmus na slovenských stredných školách (1918 - 1938). Bratislava, 2013.
- MICHALKA, Peter. 135 rokov existencie školy 1882 - 2017. Hlohovec, 2018.
- PAULOVICHOVÁ, Nina - URMINSKÝ, Jozef. Židovská komunita v dejinách mesta Hlohovec (1938 - 1945). Príbeh, ktorý prešiel tmou. Hlohovec, 2009.
- RÁCIK, Jozef. Štátna meštianska škola v Hlohovci (1877 - 1948). Hlohovec, 1998.
- PANKOVÁ, Markéta - KASPER, Tomáš - KASPEROVÁ, Dana et al. Meziválečná školská reforma v Československu. Praha, 2015.
- PASTOREK, Ivan. Františkánsky kláštor v Hlohovci. Bratislava, 1993.
- SROGOŇ, Tomáš et al. Dejiny školstva a pedagogiky. Bratislava, 1986.
- SULÍK, Josef. Morální výchova v školské praxi. Brno, 1922.
- TASSY et al. Hlohovec. Bratislava, 1984.
- URMINSKÝ, Jozef - KAMENČÍK, Marián. Arpád Felcán. Perom a kriedou - život rebelujúceho učiteľa. Hlohovec, 2007.
- URMINSKÝ, Jozef et al. Conventus Galgociensis - Monografia františkánskeho kláštora v Hlohovci. Trnava, 2013.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách:

- HREHOR, Henrich - ĎURKOVSKÁ, Mária. Československé štátne reálne gymnázium v Košiciach 1918 - 1938. In ŠUTA J, Štefan (ed.). Košice a dejiny - dejiny Košíc. Košice 2011, s. 120-129.
- KAMENČÍK, Marián. Pavel Sula - český priekopník mravnej výchovy literatúrou v Hlohovci. In Hlohoveckom. Magazín o histórii, prírode, umení, tradičnej kultúre a vzdelávaní. Hlohovec, 2017, s. 40-43.
- KAZMEROVÁ, Ľubica. K vývinu štruktúry školstva na Slovensku v rokoch 1918 - 1939. In LIP-TÁK, Ľudovít et al. Slovensko v Československu (1918 - 1938). Bratislava, 2004, s. 417-444.
- KAZMEROVÁ, Ľubica. Vznik a rozvoj slovenského školstva. In ŠUCHOVÁ, Xénia et al. V medzivojnovom Československu (1918-1939). Bratislava, 2012, s. 154-172.
- ŽENUCH, Vavrinec. Ľudové školy Uzskej stolice na území dnešného Slovenska a ich prechod do československej správy. In FICER, Ondrej (ed.). Obce za prevratu. Mocenské, etnické a hospodárske zvraty na vidieku 1914 - 1923. Turany, 2019, s. 80-94.

Legislatíva:

- Zákon č. 226/1922 Sb., jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a občanských ze dne 13. července 1922. Sbírka zákonů a nařízení státu československého, roč. 1922. [on-line]. Dostupné na internete: <[https://www.aspi.sk/products/lawText/1/3020/1/2/zakon-c-226-1922-sb-jimz-se-meni-a-doplnuji-zakony-o-skolach-obecnych-a-obcanskych](https://www.aspi.sk/products/lawText/1/3020/1/2/zakon-c-226-1922-sb-jimz-se-meni-a-doplnuji-zakony-o-skolach-obecnych-a-obcanskych/zakon-c-226-1922-sb-jimz-se-meni-a-doplnuji-zakony-o-skolach-obecnych-a-obcanskych)>.

Nepublikované práce:

- BUGYNSZKÁ, Klaudia. Z dejín školstva v obci Jelenec (1918-1938) (diplomová práca). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2018.
- ČÚZY, Augustín. Pamätná kniha obce Hlohovec. Hlohovec, 1933.
- JURÍKOVÁ, Slavomíra. Československé štátne reálne gymnázium v Nových Zámkoch 1918-1938 (diplomová práca). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2017.
- KLČOVÁ, Darina. Literárne tradície hlohovského regiónu (diplomová práca). Nitra: Vysoká škola pedagogická v Nitre, 1995.
- Kronika štátnej ľudovej školy v Hlohovci (Hlohovec).
- KRÚTEKOVÁ, Janka. Z dejín výchovy a vzdelávania v 19. a 20. storočí v hlohoveckom regióne (diplomová práca). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013.
- LACKOVÁ, Nikola. Školstvo v medzivojnovom období v Košiciach (diplomová práca). Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2018.
- LIOVÁ, Monika. Z dejín vybraných škôl v Leviciach medzi rokmi 1918-1938 (regionálne dejiny v školskej praxi) (diplomová práca). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2016.
- Pamätná kniha Mestského československého reálneho gymnasia (Hlohovec, písaná od 28. 9. 1936).
- Pamätná kniha Štátnej meštianskej školy v Hlohovci (Hlohovec, písaná od roku 1935 do roku 1953).
- PIOVARČI, Tomáš. Formovanie obecnej samosprávy v Hlohovci 1918 - 1938 (bakalárska práca). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2018.
- PIOVARČI, Tomáš. Školstvo v Hlohovci (1918 - 1938) (diplomová práca). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2021.
- RÁCIKÁ, Sylvia. Slovenský učiteľ a škola v hlohoveckom regióne (Vybrané kapitoly zo 16. až 20. storočia) (diplomová práca). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 1998.
- RYDLOVÁ, Kristína. Československé štátne reálne gymnázium Ľudevíta Štúra v Trenčíne 1918-1938. Modelová hodina (diplomová práca). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2021.
- Školská kronika Meštianskej školy štátnej v Hlohovci (Hlohovec, založená v roku 1919 a vedená do roku 1935).

Internetové zdroje:

- DOBROCKÁ, Soňa. Prekonávanie rozdielov systému slovenského a českého školstva v medzivojnovom Československu. In Pedagogika [Online]. Bratislava: Slovenská pedagogická spoločnosť pri SAV, 2016, s. 330-343. Dostupné na internete: <https://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwi29_mbmPfvAhUEhv0HHVVeB5QQFjADegQIBxAD&url=https%3A%2F%2Ffojs.cuni.cz%2Fpedagogika%2Farticle%2Fview%2F218%2F253&usq=AOvVaw2GLIvPIBluL9n-jl6hieqm>.
- GABZDILOVÁ, Soňa. Školský systém na Slovensku v medzivojnovnej Československej republike (1918-1938) [Online]. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2014, s. 1-80. Dostupné na internete: <https://www.upjs.sk/public/media/5596/Skolsky_system_na_Slovensku_Gabzdilova.pdf>.

Počet slov: 8 048

Počet znakov (vrátane medzier): 60 536